

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

Ujeedooyinka Guud ee Cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:-

- Dareemaan in aqoontu asaas u tahay barnaamijyada horrumarinta, cilmi-baadhista iyo hal-abuurka ama in waxyaabo cusub la abbuuro.
- Fahmaan xogtu ama warbixinta caddaynta ah muhiida iyo faa'iidada ay leedahay.
- Gartaan hababka ama tabaha xogaha loo kaydado loona isticmaalo iyo illaha laga helo xogaha caddaymaha ah.

11.1. Muhiimada Uu Leeyahay Cilmiga Saynisku

Jaantuska 11.1. Cilmi baadhis (shaybaadh)

Jaantuska 11.2. C/baadhista dhaxalka

Jaantuska 11.3 Gabadh Macalimad ah oo arday wax bara ysa

Jaantuska 11.4. Gabadh ardayd ah oo jawabeysa

Sawiradan korka ku xussan maxaad ka fahmaysaan.

- Sawirka muujinaya qofka shaybaadh dhexdiisa ku jira idinka sheegaya aragtida ku saabsan cilmisayniska? (Aragtid cilmisaynis ahaaneed ee qofka shaybaadha ku jira idiin muujinaya waa maxay?).

Shinbirta FIIDMEERTA

Bari hore goob ama deegaan ay ku noolayd shimbirta la yidhaahdo fiid-meer ayaa waxaa ku dhacday abaar iyo macaluul aad u daran. Shimbirihii iyo xayawaanadi kale ee deegaanka ku noolaa oo dhan waxaa si xun u taabtay macaluushi ama gaajadi ka dhacday goobta. Si la isaga difaaco ama illaaliyo macaluusha waxay bilaabeen in ay kuwa wax haysta ka sii daynsadaan waxyaabo ay cunaan kadibna mustaqbalka ama xiliga laga baxo macaluusha dib ugu celiyaan daynkii ay qaateen. Shimbiraha daynka qaadanaya mid ka mid ah ayaa ahayd shimbirta "Fiid-meerta" shimbiro kala duwan ayay cunto badan ka daynsan jirtay. Marki ay dhaafeen maalintii ama xiligi macaluusha xun soo foodsaartay laakiin shimbirihii kale oo dhan wixii amaah lagu lahaa oo dhan way iska bixiyeen. Laakiin shimbirti fiid-meerta ahayd waxyaabihi ay amaahatay islamarkaana ay cuntay in ay iska bixiso way awoodi weyday.

Ugu dambaynti shimbirihii cuntada dayminama Amaahin jiray dhammaantood waxay bilaabeen in ay raadiyaan shimbirti fiid-meerta ahayd si ay uga qaataan cuntadi ay amaahiyeen. Fiid-meerti laakiin waxay go'aan ku gaadhay in ay dhuumato kadibna baxsato . Sida

BAADI GOOBKA XIKMADA AQQOONTA

darateed, sida shimbiraha kale ay maalinti ula duuliamalaliamajirtay way joojisay kadibna si ay cunto u raadsato waxaa qasab ku noqotay in ay duusho magacdaray ama loogu bixiyey magaca fiid-meer.

(waxaa laga helay taariikhaha afka laga sheego ee aan qornayn).

Hawl-galka 1^{aad}

Idinka oo ku salanaya sheekada korka ku xusan su'aalahan soo socda ka jawabaa.

1. Qoraalka ku saabsan "shimbirta fiidmeerta ah" ma mid xaalad dhab ah ama run ah laga soo diyaariyeyamalaga sammeeyey kadibna la soo bandhigayba? sabab?
2. Su'aasha hore qodobka koobaad ee jawaabta aad bixiseen idinka oo ka dhaqaaqaya maadaama ayna ahayn aragti cilmi saynis ah maxaad ka fahmaysaan?

Geela

Geelu wuu ka weynyahay farsaka. Qaab ahaanamamuuqaal ahaanamaxubno-ahaano xayawaanada kale dheereramajoog u gaar ah ama ka duwan ayuu leeyahay. Marka la rarayo iyo marka rarka laga furayana wuu kambaadhuudhsadaamakada loobsada. Xiliga uu damco in uu istaagoamakor u kaco labada lugood ee dambe ayuu kor u qaada. Iyada oo qof ama dad saaranyahayamafuushanyahay marka uu kaco qofka haddii uu si wanaagsan u qabsanin ama u xajisanin waxaa dhici karta in uu dhanka hore ee madaxiisa ku soo dhaco. Maadaama geelu aad u xoog badanyahay wuxuu dhabarka ku qaadi karaa alaab culus ama aad u badan.

Bariga dalka hindiya ( ) idalalka carabta, Afrika, gaar ahaana dalalka saxaaraha ah ayuu geelu waxtar weyn ku leeyahay . Wuxuu awood u leeyahay in uu biyo la'aan ama wax biyo ah cabinamau baahanin socdaal ku jiro afar illaa iyo shan maal-mood . Qaar kooban ayaa abuur ahaan ama hido-ahaan dhabarka ku leh tuur kali ah ; halka kuwo kalena leeyihiin labo tuurood ama kurusharci Geelu isaga oo aan cunto cunin haddii uu fadhiyo maal-mo, maaliba maalinta ka dambaysa kurisku wuu sii naaqsama ama sii yaraada. Haddii uuna xata cuntaba cunin kuruska ayaa cunto u noqonaya sida darateedna gaajo ma qabanayso weeyaan macnuhu.

Sawir 11.5 Geel

Lugaha geelu way waa weynyihiin, bal-ballaadhan yihiin waxaana isku-hayaamaku dhajisan harag buuran ama qaro weyn leh. Caguhu waxay u fudaydiyaan in meelaha saxaaraha ah ee leh cadaadka ama habaaska si sahlan ugu tallaabsado. Geelu marka uu na garab socdo ama na dhaafayo iskuma amino. Sanka geelu wuxuu leeyahay jeex ama in yar oo dhuubanbu faruuranyahay sida

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

darfeedna si sahlan ayuu u furmi karaa una xidhmi karaa. Inta uu cadaadka ka dhex nuugo hawada islamarkaana jiibsado iskuna xidhoamadaboolo sanka ayuu cadaadka isku-dhex aasaamaqariya. Sanku meel fog in uu biyaha ka uriyo ayaa ka caawiya. Mararka qaar marka jidadku xumaadaan ama la gooyo meelo gaaban intu ka wareego ayuu gaadhaa goobta biyaha leh. Xaaladu marka ay sidan tahay dadka safarka ah in ay si sahlan goobaha biyaha leh ugaadhaan ayuu ka caawiya.

Hawl-galka 2^{aad}

Su'aalahan soo socda ka wada hadla.

1. Qoraalkan ku saabsan geela qofka qoraaga ah ee noo soo diyaariyey waxyaabahanamawararkan ama fikradahan uu noo sheegayo in ay run yihiin iyo in kale ma la hubin karaabaad leedihiin? sidee?
2. Idinka oo ku salaynaya ama ka dhaqaaqaya xaaladaha illaa iyo hada aad ka soo fikirayseenamabaraandegayseen marka la soo qaado aragtida cilmi saynis ahaaneed maxaad fahamtiin? kooxo isku qaybiyaaa kadibna ka wada hadlaamaxaajooda. Fikradaamago'aanka ama waxyaabaha aad islagarataan kuna soo gunaadaan wada hadalka u soo bandhiga ardeyda fasalka intooda kale.

Ka faa'iidaysiga aqoontu in ay tahay dabecad abbuur ah oo dadku leeyahay waa la wdada garanaya . Marka hadaba la raadinayo aqoon ama cilmi waxay leedahay geedi-socod ama nidaam ay ku salaysantahay kuna socoto oo ah aragti cilmisaynis ama faham ama aragtida qofka cilmiga

raadinaya uuamaay ka qaboamaqabto waxaa uu yahay cilmisaynisku aragtidaamafikradaha saynis ahaaneed: fikirka ama aragtida aan shakhsi-ahaanteena ka haysanoamasida aan isku-aragno, fahamka ama dareenka aynu ka qabno deegaanadeena iyo ujeedo ku salaysan oo faham dhab ah iyoamaaqon weeyaan.

Aragtidan aynu soo sheegnayna warar ka ama warbixinada aynu siyaabaha kala duwan u helno baaxadooda iyo gun dheeridooda kolba inta ay le'egyihiinamagaadhsiisanyihiin ayey ku xidhan tahay . Marka sidan la leeyahay waxaa loo jeeda cimrigeena, khibradaha ama waayo aragnimadeena iyo kolba heerka wdaxbarashadeenu gaadhsiisantahay xogoamawarbixino aynu ku helno ku salaysan oo ah hanti dareen ahaaneed ayaa la yidhaahdaa aqoonamacilmi weeyaan macnaheedu. Haddii aynu si kale u dhigno hadalka aragtida saynis ahaaneed ee aynu qabno in ay tahay mid adag ama dhab ah oo lagu kalsoonaan karo iyo in kale waxaa lagu qiimayn karaa kolba caddaymahaamawarbixinada lagu xoojinayo dhabamarun ahaantooda iyo kolba sida ficil loogu muujinamabedeli karo ayaa lagu miisaamaya ama lagu xaqiijinaya. Kolba sida loogu kalsoonaan karo warbixinada ama xogaha lagu caddaynayo iyo sida loo dhaqan galin karo ayey ku xidhan tahay.

Aqoonamacilmi badan oo aynu yeelano wuxuu noo fudaydinaya in aynu go'aano sax ahamalagu kalsoonaan karo gaadho; kartideena hal abuurimo oo aynu sii kobcino, barnaamijyada horumarineed oo aynu dedejino iyo in aynu isku-filnaansho gaadho ---lwm waxay ka mid yihiin faa'iidooyinka kale ee aqoontuamacilmigu leeyahay . Qof haddii uuamaay hal mawduuc iyo waxyaabaha la xidhiidhaa aqoon weynamaaad u ballaadhan u yeesho ama u yeelato in uuamaay mawduuca isaga ah go'aano waxtar leh ama la taaban karo ka gaadho dhib kuma yeelanayso

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

ama kuma adkaanayso . Tusaale ahaan, sawirka korka ka muuqda ee guriga shaybaadhka dhexdiisa gabadha cilmi baadhista sammaynaysa marka ay kemiko kala duwan siyaabo cilmi saynis ahaaneed u kala furfurto ama u kala saarto kadib; kemikooyinkana u habbayso amau diyaariso nidaam daawo ahaan loogu adeegsan karo ama sabuun sidii looga sammaysan lahaa u soo bandhigto ama in waxyaabaha midkoodna laga sammayn karaaynin si sahlan go'aan uga soo saari karto.

Aqoonta oo la jarabo lana darso khibradaamacilmiga ay kobcinayso ka sokow, in uuamaay shaqooyin kala duwan si firfircoonaan iyo is-xilqaan leh ugu hawl galoamagasho maadaama ay ku dhiirigalinayso, dad ku inta ay dhaafaan ka faa'iidsiga ama isticmaalka shaqooyinki kale ee ay qabteen waxyaaboamafikrado cusub ama horay aan loo aqoonin in ay abuuranasoo saaraan ayey jid u furta ama ka taageerta.

Tusaale ahaan, qofka aqoon dheeri ah ama buuxda u leh xirfada muhandisnimada, Adeegsigaamaisticmaalka qorshaha dadku u dejisteen garahooda ka sokow, waxay awood u leeyihiin in ay abbuuraan ama sammeeyaan qorsheyaal iyaga ugaar ah oo ay u sammeeyeen guryo cusub. Dal dadkiisku wuxuu horumar fiican ama dhab ah gaadhsiinkaraa marka ay sida ugu gaadhsiinkaraa marka ay sida ugu dwanaagsan wax ugu bartaan ama bulshada ku dhaqani cilmi dhammaystiran u barato. Marka la leeyahay muwaadiniintu aqoon heer sare ah ayey yeesheen: fikrado cusub ayaa la soo saaray, waayo aragnimoamakhibrado dadka noloshoda ay kor ugu qaadi karaan ayaa la soo saaray iyo waliba muwaadin galeen weeyaan macnaheeda. Tiknoolojigaygu wuu koray: Tiknoolojigu marka uu xoogaystana farsamooyinka wax soo saarka ayaa badanaya. Si aan shiki ku jirin ayuu wax soo saarkaygu u kocaya --lwm ayaa la odhan karaa.

Hawl-galka 3^{aad}

Cinwaanadan soo socda mida cilmi saynis ahaan loo aqbali karo waa midee? waa maxay sababta aad saynis ahaan ugu aqbasheen ? qodob kasta sida uu yahay idinka oo u fiirinaya soo bandhiga sababaha .

1. Dayaxu waa xubin ama waax aan iftiin ugaar ah lahayn.
2. Dunida aynu ku nool nahay goobo (wareeg) ma aha laakiin waa wax fidsan .
3. Si looga hortegoamala iskaga illaaliyo xanuunka Ayda laga qaado waa in dabagal lagu sammeeyo ayda islamarkaana taktaalamadaawo ka hor teg'ah la siiyo.
4. Hilaacu waa rasaas illahay ku ganaysi uu u dilo shaydaanka.

11.2. Illaha laga hello Xogaha Warbixinada ah iyo Siyaabaha loo Adeegsado

11.2.1. Wararka Xogaha ah halkee laga helaa?

Jaantuska 11.6. Illaha Wararka

- Taswiiraha aad korka ku arkaysiin wdax tusaale ah oo la xidhiidhaa warbixinada caddaymaha ah ma idin siinayaan? maxaa ka mid ah?

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

- Haddii aynu isnidhaahno illahan warar ka sida ay u kala waxtar badan yihiin ay han u soo kala hor dhigno, midee ugu soo horaynaysa? mideese ku xigaysa? Ta ugu dambaynaysase waa tee? ayaad odhan lahaydeen? maxayse tahay sababta aad sidaa ugu soo kala hor dhigteen?

Ugu horrayn waxaa jira hal qodob oo lagama maar -maan ah in aynu. Marka aynu nidhaahno warbixin ma aha in aynu u fahamno wax yar oo kooban. Waxaan u baahanahay warbixino ku filan oo cadaymo u ah waxbarashaddiina ama buug qoran oo tilmaamaya waxbarashaddiina. Warbixin ama xog ka warbixinaysa waxbarashaddiina ayaan u baahanay weeyaan ujeedadu. Marka aynu rabno in aan ogaano goortaamaxiliga dugsiga la furayo, maado walba waxyaabaha aynu ka baran doono, wakhtiga imtixaanka la qaadi doono, warbixino cadaynaya ama tilmaamaya waxyaabaha aynu soo sheegnay ayaan u baahanahay in aynu helno. Xaalada cilmilada ee deegaankeena, gobalkeena iyo waliba dalkeena xaaladahiisa siyaasadeed, dhaqaale iyo dhaqdhaqayada bulshada dhammaantoodba waxaa lagama maar-maan ah in aynu helno warbixino ama warar dhammaystiran oo ka xog waramaya waxyaabahan aynu soo sheegnay oo dhan. Sido kale waxaa adeegsan karna tilifoon, raadiyoon, jaraa'idadaamawargaysyada, tilifishinada, iyo cajalado fiidiyoo ah oo aynu fiirsano. Warbixino ballaadhan, baaxad iyo qoto dheer si aynu helno waxaa si weyn innooga caawinaya buugta dabaacan ee waxbarashada kala duwan. Sidaa darteedna waxaa loo baahanyahay in aynu tegno meelaha buugta lagu kaydsho ee labareeriyada ah kadibna akhrismo buugta kala duwan.

Wararka aynu u baahano in aan helno waxaan ku heli karna inaga oo shakhsi ahaanteena istijaabinayna islamarkaana wararka dhismaha waxbarashada , qoraalada kala duwan ee la

akhrisan karo; raadiyoonka iyo tilifishinada iyo waliba dad aynu waraysano, ayaan ka soo urursan karna wararka aan u baahan nahay. Haddii aynu si kooban u dhigno : Fikradaha, aragtida ama fahamka aynu ka haysano cilmisayniska waxaa aynu adeegsan karna shanta dareemayaal ee qofka bini adamku leeyahay iyo waliba kuwo kale oo si wanaagsan ama sax ah loo dhigo ama daraasad cilmibaadhis ah oo aynu adeegsano waxaa aynu heli karna warar run ah laguna kalsoonaan karo. Wararka aan laf-ahaanteenu isku-tijaabinay ee aan urursanay aya inta badan ah ka rasmiga ah.Hase-yeeshee wararka aynu iskeen u urursanay waxaad aad uga habboon uguna waxtar badan warbixinada aynu ka helno dugsiyada ama dugsiyadu na siiyaaan laba sababood ayaana keenay. Waxayna kala yihiin sidan soo socota:

1. Maadaama barayaasha dugsiyadu khibradahooda shaqo si buuxda u kobciyaan waxbixinada ay bixiyaan waxay noqonayaan kuwo habboon islamarkaana rasmi ah.
2. Maadaama cashirada ay bixiyaan ay ku saleeyaan da'da, aqoonta iyo nolol maal-meedka ardeyda warbixinta ay siiyaaanamalaga helo waxay noqonaysaa mid dhab ah islamarkaana tayo leh. Sido oo kale iyaga oo ku salaynaya kolba warka la rabo waxaa uu yahay waxay ka soo diyaarinayaan buugta la xidhiidhaa ee dabaacan kadibna way soo bandhigayaan. Haddii aynu si kale u dhigno maadaama barayaashu mar walba aqoontooda kor u qaadaan islamarkaana diyaarsadaan casharo ku salaysan da'da ama awoodda, aqoonta iyo nolol maal-meedkooda,

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

waxay leeyihiin khibrado wanaagsan oo ay ku bixiyaan warar dhab ah oo lagu kalsoonyahay islamarkaana ka hufan buun-buumis iyo maalo awaal. Si kastaba ha ahaatee, wararka dugsiga ku saabsan waa in mudnaan ku filan ama ku habboon la siiyo.

11.2.2. Warbixinada Sidee Loo Adeegsadaa?

- Wararka maalin walba la helo ama aad heshaan sideed u kaydsataan ama u haysateen?
- Wararka aad siyaabo kala duwan xasuus ahaan ugu haysataan sideed u isticmaashiin ama uga faa'iidaystiin?

Hadalada xaadirka ah: << wararku waa nolol>> odhaahda tidhaahda dhaqanadina ma ku jirtaamadhaqan ma u leedihiin: ujeedo ama sabab la'aan looma odhan . Waxay muujinaysa in noloshan xaadirka ah qofka ku nool wararku aad muhiim ugu yihiin. Sababta oo ah xiligan dad ku nool meelo aad u kala fog iyo xaalado aad u kala gedisan ayaa hadana noloshoodu midba midka kale ku xidhan tahay. Xaaladaha iyo goobaha kale fog ee lagu noolyahay qofna kaligi uma noolaan karo tusaale. Itoobiya iyo dalka shinuhu waa laba dal oo aad u kala fog oo ka tirsan wadanada dunida. Laakiin ganacsiga, siyaasada, arrimaha bulshada iyo xidhiidhka dhaqaale ay leeyihiin ama u dhexeeya waa in ay si wada jir ah uga wada shaqeeyaan, waana shaqadooda.

Hase yeeshee, si aynu nolosheena kor ugu qaadno islamarkaana u noqono muwaadiniin wanaagsan waxaa lagama maar-maan ah in aynu si joogto ah isku-weydaarsano wararka malin walba aynu helno. Si aynu u helno xoriyada ama xuquuqaheena bini adamnimo dalkana horumar la taaban karo ugaadhsiino waa in aynu helno warar buuxa ama dhab ah kadibna kolba sida uu

yahay uga faa'iiday sano.

Hase-yeeshee warbixino la helo oo kali ah naguma filna. Waxaa jira arrimo guud oo dhan saddex lana xidhiidhaa wararka aynu helno islamarkaana lagama maar-maanka ah in laga digtoonaado. Arrinta koobaad warkasta oo aynu helno in sanad-ahaan loo ururiyo weeyaan. Tusaale idinka ardeyda dugiina wax ka barata oo dhan intaad u kala saarteen lab iyo dhaddiig, da'ahaan iyo darajo ay waxbarashada kaga jiraan ma duwaan galiseen? xaalada cilmilada deeganadiinase miyad la socotiin islamarkaana duwaan galisiin? . Qoysahaan iyo shakhsi ahaan xaaladihiina caafimaad sida ay yihiin xili kasta wax xasuus ah ma kala hadhiin ama ma ka reebaan? waxyaabahan oo dhan in ay yihiin warar waxtar badan ama lagama-maar-maan yihiin ha illoobina.

Arrinta ama qodobka labaad ee muhiimka ah waxaa weeye: marka aynu qaadanayno ama urursanayo wararka waa in aynu hubino ama xaqiijino illaha aynu ka helnay wararka in ay yihiin muhiim ama kuwo sax ah ama lagu kalsoonaan karo . Tusaale ahaan: Haddii aynu rabno amau baahano in aynu ogaano sida ay tahay xaaladaha cimilada gobaladeena ee xiliga aynu joogno, wdaxaa muhiim ah in aynu la xidhiidhno waaxda ama xafiisyada u qaabilsan saadaasha hawada . Shakhsiyaad haddii ay si malo-awaal ah u yidhaahdaan " waa lagayaaba in uu da'o looma baahna ama ma'aha wax suurto gal ah in aynu rummaysano islamarkaana amino.

Haddii ay xataa tahay waxbarashaddiina marka aynu akhrisanayno buugta waa in aynu xaqiijino ama hubino in barayaal aqoon iyo khibrad wanaagsan u leh in ay qoreen iyo in kale. Sababta oo ah shakhsiyaadka qaarkood iyaga oo ujeedadoodu tahay in ay ka ganacsadaan ama mudnaanta siinaya lacagta shaqooyinka ay noo daabaacaan aqoon ama cilmi habboon

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

kama helayno. Arrinta saddexaad wuxuu ku saabsan yahay wararka aynu helno in aynu sida ugu habboon u kaydsano islamarkaana u adeegsano shaqada. Haddii wararku yihiin kuwo aan dadaaladeena gaar ahaaneed ama kuwa kalaba, wararka naloo soo gudbiyo nidaam ama hab wanaagsan oo leh anshax in aynu u qaadano islamarkaana uga faa'iidayano ayaa loo baahanyahay . Wararku haddii ay yihiin kuwo sir ahaan in loo haysto loogu talagalayna waa in aynu noqono dad la amini karo islamarkaana illaaliya siraha ama aan bixinin siraha . Maadaama ay suurto gal tahay in ay dad kale xadaan, haleeyaan ama khasaariyaan waa in aynu si habboon u dhigno una xafidno .

Haddii wararku ay yihiin kuwa aynu waraysi ku ururinaya talo ahaan waxaa habboon in codka la duubo ama cajalad fiidiyoo ah lagu duubto islamarkaana meel habboon lagu kaydiyo. Hase yeeshee ardey daacad ah islamarkaana ah ardey si fiican wax u barta ama xariif ah wararka laga ururiyo amadiyaariyo iyo kuwa kaleba waa in la siiyo mudnaan aad u saraysa.

Hawl-galka 4^{aad}

Su'aalaha soo socda jawaab ku habboon siiyaa.

1. Wararka illaha laga heli karo kuway ama maxay noqon karaan? goobaha wararka ugu badan amafiican laga heli karose waa kuwa halkee ?
2. foajignaanta ama taxadarka loo baahanyahay in aynu la nimaadno ee barbar socda diyaarinta amahelida wararka maxay yihiin?
3. Waa maxay sababaha warku lagama-maarmaan ugu noqday nolol-maalmeedka xaadirka ah ee hada dadku ku noolyahay?

11.3. Aragtida dib-udhaca ah iyo odhaahyada rejo-xumada.

11.3.1. Odhaahyada deegaanka lagaga hadlo ee dib u dhacnimada iyo rejo-xumada muujiya.

- Qofka wuxuu leeyahay firkrado ama aragtiyo dib u dhacnimo marka aynu leenahay maxaan u jeedna?
- Goobaha aad ku nooshihiin ma jiraan dad aad isleedihiin waxay leeyihiin aragtiyo dib u dhacnimo ? Fikradaha ama aragtiyada dib u dhacnimo ee dadkaasi leeyihiin waxyaabo sidee ah ayey ku tacaaluqaan ama ku saabsan yihiin ?

Aw-Xasan Cilmi iyo Hooyo Giniyo.

Aw-Xasan Cilmi iyo xaaskiisa hooyo Giniyo qof ama nin ayaminsanayeen in uu ka soo jeedo qabiil ama beel aan laandheere ahayn ayaa soo doonay gabadhooda kadibna weydiistay in ay siiyaa namau dhisaan. Iskadaa in ay siiyaaana weydiisiga uu weydiistay gabadhooda ayeyba u arkeen sharaf dhac ama meel kaga dhac islamarkaana aad bay uga murugoodeen.

“sharaf-dhacnayey, dhego-dammeeraad baan ku maqalnay” ayey yidhaahdeen ree-Aw-Xasan .

“Maantana maxaad maqashay Aw-Xasanow?” ayey ku tidhi xaaskiisi.

“Kii juqunka ahaa ee lafoole ayaa gabadh ayda shamis baryay”

“Lafoole waa ina ayo, abihi waa kee?”

“Aabihii haddii uu aniga iyo adigaba na bartay wuu nasiib badan yahay”

“Waa gaf ama xadgudub aad u weyn ” ayuu ugu

BAADI GOOBKA XIKMADA AQQOONTA

jawaabay xaaskiisi Giniyo isaga oo cadhoonaya. Marka kalena Aw xasan wuxuu yidhi : “ oo ma ogtahay cilmi loofle gabadhaada isii in uu igu yidhi Giniyeey”

“ Ee Aw-Xasan waa ina ayo ? ”

“ Aabihi qof ma aha; waa beero qodato”

“ Waa maxay sideen u maqli waayey waan dhintaye ” iyada oo leh ayey Giniyo is ciilbaday.

Jaantuska 11.7. Oday”70” jir ah iyo islaan “50” jir ah oo wada hadlaya.

<< Cilmi lafoole odayaal inta uu ii soo diray ayuu igu yidhi i sii gabadhaada; waa cajiib, aduunyada intaad nooshahay wax walba waad maqli ---

<< Waa ina ayo? >> ayey Giniyo weydii say saygeeda.

<< Aabihi wuxuu ahaa oday leh l’o badan, bila edeb ah islamarkaana aha ree-baadiye . Isagu inta dhaxlay xoolihi oo dhan kadibna u dhintay. Isaga oo moodaya in uu dadka la midyahay ayuu calooshiisa soo buuxiyey islamarkaana bilaabay in uu gabadhayadana baryo.

<< Ha ina baryo; sidi wax dalkan lagu xidh-xidhay waxaan kari weyn ay in aynu isaga baxno kadibna waxaan noqonay jidadka dadka ree-miyiga ah ay ka baxaan---iyada oo leh Giniyo ayey ku calaalaysay.

<< Hadaba dadkan gabadhayda maan siya? Gabadha leenin; gilawdhoos gabadhiisa beera qodato; ganacsato maan-siiyaa? Haddii ay na arkin. In ayna i maqlin lafahoodu ima cananan ayaan? iguma gacan sayrayaan? -- Ayuu Aw-Xasan ku cartamay.

<< Odhaygu an siino haddii uu yidhaahdo aniga dhimashada ayaan ka dooranaya . Inta ay gabadhaydu guursanayso qofkan oo kale islamarkaana xummayn lahayd beesha waxaa dhaanta iyada oo weyda nin u dhigma kadibna sida ku guur weyda sharafteedu in ay sii biirto mooyaane marna ma naaqsamayso.

Hawl-galka 5^{aad}

Idinka oo ku salaynaya sheeko an korka aynu ku soo marnay su’aalahan soo socda jawaabo ku habboon ka bixiya.

1. Hadalada ay isweydaarsanayaan dadka sheekada ka qayb qaadanaya kuwa xambaarsan ama muujinaya fikrada oo gaboobay oo dib u dhacnimo waa hadalada? maxayse tahay sababta loogu tilmaamay fikradoamaaragtiyo duugoobay oo hada aan loo baahnayn in ay yihiin?.
2. Fikradahaamaaragtiyada Aw-Xasan iyo xaaskiisa Giniyo gabadha wax xuquuqdeeda ama xoriyadeeda meel kaga dhacaya ma idiinka muuqda? Sidee?
3. Sida ree-Aw -Xasan ay qabaan haddii ay run tahay, dadka bini adamka ah beel ama reer-ahaan way ku kala sareeyaan miyaa la odhan karaaa?

Fikradaha dib u socodnimadu inta badan dhaqanadi iyo waxyaabihi la aminsanaan jiray ee

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

odhaah ahaan iyo ficil ahaanba loo fulin jiray oo jiilba jiilki ka dambeeyey u soo gudbin jiray wax ka hadhay weeyaan. Tani macnaheedu waxaa weeye: awawyaashi ama dadkii jiray xiligi iyaga ka sii horreeyey waxyaabihi la akhrisan jiray iyo waxyaabihi la isku-maamulayey oo ka soo jeeday ama ku salaysna falsafada nolosha ama ku soo socday aragtiyada bulsho -ahaaneed oo laga illaalinayey in ay lumaan ama baaba'aan iyaga oo loo adeegsanayey odhaah ahaan iyo ficil ahaan loo adeegsan jiray oo la soo kala dhaxli jiray weeyaan. Laakiin fikradoamaaragtiyo badan oo xiliga la moodayey in la aqbalay dadka qarniyadi ka dambeeyey jiray maadaama uu ku noqonayo wax cusub ayna baranin in ay ahaayeenba laga yaaba.

Tusaale ahaan odhaahihii ay afka lahaayeen Aw-Xasan iyo Xaaskiisii Giniyo waxay ahaayeen wax ka soo jeeda falsafada noloshi xiligoodi jirtay oo bulshadu ku dhaqmi jirtay islamarkaana run loo haystay. Laakiin marka dareenka dadku sii biiro islamarkaana fikradaha ama aragtiyadu isbedbedallaan, waxaa hubaal ah in aragtiyadi horay u jiray noqonayaan kuwa ay ka buuxaan dib u socodnimo iyo rejo xumo ama xaqiraad. Xiligan hada aynu joogno gabadha qoyskeeda rabitaankooda nin looguma dhisi karo ayaan leenahay. Illaa iyo inta ay waxbarashadeeda ka dhammaysanayso iyo kadib waalidkeeda iyo cid kaliba ma qasbi karto iyadaana iska leh awood ay kaga tashato rabitaankeeda. Xiligan xaadirka ah qabiil la doorto ama lagu dhaqmo meelba laguma gaadhayo. Qof kasta oo ah muwaadiniin u dhashay Itoobiya sharciga hortiiisa way simanyihiin

. Xirfada iyo aqoontana waa la qadarinaya.

Goobaha aynu ku nool nahay maadaama ay jiraan waxyaabo badan oo dib u socodnimo ah waxaa habboon in aynu aad uga fiirsano. Si aan uga foojignaano islamarkaana u saxno waxaan u baahanahay fursad in aan helno. Waxyaabahan dib u socodka ah ee ka jira agagaarkeena siyaabo badan oo ay u faafaan ayaa jira waxaana ka mid ah sheeko-sheekada, googaalaysiga, kaftanka, waxyaabaha kala duwan ee laaminsanyahay ---lwm. Aragtida ah reerba reer ka laandheeraysan; qofba ka sareeyaamasharaf badan qof kale ayaa illaa iyo hada ama xiligan dad badaniaminsanyihiin. Fikrada badan oo xataa shaqada la xidhiidhaa ayaa jira; Tusaale ahaan qabiilo dhawr ah oo kali ah in ay ku habboonyihiin beero qodato ama ganacsato in ay noqdaan, qabiilada laan dheeraha ah laakiin xirfadaha la xidhiidhaa shaqooyinkan aynu soo tilmaamnay in ayna u qalmin ama ay ka sharaf badan yihiin qaaraminsanba jira fikradahan oo dhan kuma salaysna cilmi saynis waxaana habboon in aynu u gudbin jilalka dambe lana tirtiro. Sababta oo ah waxay waxyeelo u gaysanayaan jacaylka iyo isku-filnaanshaha ama isfahamka u dhexeeya qoomiyadaha iyo beelaha kala duwan ee wada dega. Fikradaha xal ahaanta loo adeegsadaan waxay xummaynayaan. Waxaa kale oo ay abbuuri karaan dhibaatooyinka nabad u adeegsadaan aragtiyada dib u socodka ah?

3. Aragtiyadaamafikradaha saynis ahaaneed oo la kobciyo siday nooga caawin karaaan in aynu ka baxno fikradaha dib u socodka ah?

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

11.4 Akhrinta Buugaagta kala duwan

11.4.1. Dhaqanka akhrinta oo la yeesho lana xoojiyo.

- Akhrintu waa maxay Tahay ayaad is-leedihiin?

Akhrintuamaakhrisku waa qalabka aqoonta ama cilmiga . Waxyaabaha ay barayaashu noo sheegaan oo kali ah ma aha aqoonta ama cilmiga la barto. Akhrisku waa farsamoamanidaam kale oo aqoon ama cilmi ballaadhan aynu ku kasban karno. Sida darteed, waxaa na looga baahanyahay in aynu yeelano khibrado badan oo la xidhiidhaa akhriska. Akhrisku wuxuu leeyahay cilmi saynis u gaar ah . Waxyaabaha na looga baahanyahay in aynu akhrino ma aha cashirada barayaashu inoo dhigaan. Si aynu u helno aqoon dheeri ah wa ain aynu akhrisano buugta kala duwan haddii ay yihiin kuwa cashirada la xidhiidhaa iyo haddii kaleba. Tusaale ahaan, haddii baraheenu noo dhigo cashiro ku saabsan waxtarkaamafaa'iidada geelu leeyahay inta aan ka bixin fasalka buug kale oo ku saabsan Geela waa in aynu raadsano islamarkaana akhrisano. Sababta oo ah waxaa aynu awood u helayna in aynu helno aqoon buuxda ama faham buuxa oo la xidhiidhaa cashirada barayaasheenu ina baraan.

Waxaa kale oo muhiim ah in aynu akhrisano jaraaidada iyo wargaysyada . Laakiin wakhtiga iyo goobta lagu akhrisanayo in la g'aansado waa lagama-maar-maan . Hase yeeshee, looma baahna in aynu aad iskugu-culaysino kadibna ay nagu adkaato in aan helno fursado buugta kale ama cashiradeena ku akhrisano. Haddii aynu leenahay khibradaha akhrinta ama akhriska

goob walba in aynu ku akhrisano waan karaayna. Tusaale Geedaha hoostooda; taksiga iyo basaska la raaco dhexdooda, fadhiga guryaha; Gogosha ama sariirta aynu ku seexano korkeeda iyo meelo kale oo badan in aynu wax ku akhrisano waan karna. Dadka aynu ku tilmaamno aqoonyahano waa weyn islamarkaana caanka ah ee dalkeena iyo dalaalka caalamka ku nool waxay darajooyinka iyo caamnimada ku gaadheen akhris badan oo ay sammeeyeen iyo dhacdooyin ama waxyaaboamaarrimo kala duwan oo daraasado cilmi baadhis ah ku sammeeyeen .

Si kale haddii aynu u dhigno: Maadaama ay si aad u qoto dheer islamarkaana cilmibaadhis badan oo waxyaabo kala duwan ku saabsan soo qsabteen, waxay noqdeen aqoon yahano caalmi ah oo adduunyada iyo dalalka gaar ahaaneedba ka jira lagana yaqaano. Idinkuna si aad magaca iyo sumcada dalkeena kor ugu qaadiin waa in aad hanataan khibradaha akhriska.

Hawl-galka 6^{aad}

Su'aalaha soo socda ka wada hadlaamaxaajooda.

1. Akhrisku waa qalabka lagu kasbado aqoonta marka la leeyahay maxaa loo jeeda?
2. Si loo kasbadoamahanto khibradaha akhriska maxaa loo baahanyahay in la sammeeyo?

11.4.2. Xeeladaha Casharada loo Darsayo ama loo Akhristo oo la barto

- Idinku sideed cashiradiina u xifdidiinamaakhrisatiin?
- Bal idinka tix-raacayaamaku salaynaya taariikhda soo socota su'aalaha hoos ku xusan ka wada sheekaysta.

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

Ismaaciil sida cashirada uu u Akhristo.

Ardeygala yidhaahdo Ismaaciil habeenki wakhti dheer rama saacado badan ayuu akhristaamaxifdiya cashiradiisa. Maalin maalina habbeenka oo dhanbu akhrista cashirada loo soo dhigo . Hase yeeshee “ aniga oo sidaa wax u akhrisanaya hadana maxaan natiijo aad u fiican u keeni waayey” , inta uu yidhi ayuu aad u niyad xumaaday habeenki. Ujeedadiisku waxay ahayd in ardeyda ay isku-fasalka yihiin ee ka dhibco sareeya islamarkaana kaalinta koobaad gala in uu la ficiltamo. Laakiinse uma noqon ama kuma guulaysan in uu gaadho sidii uu rabay. Markii dambe laakiin Ismaaciil nidaamki uu cashiradiisa u xifdiyayeyamaakhristanayey in uu bedelo ayuu go'aansaday. Inta uu iska daayey sidii hore ee uu maalinti saacado badan maado kali ah akhrisan jiray, wuxuu sammadaystayaadiyaarsaday qorshe wuxuu bilaabay in maado walba dhawr saacadood oo kali ah xifdiyoamaakhristo.

Sida uu qorshihiisa u diyaarsaday, maadooyinka isaga ku adag oo ay ka mid yihiin maadada xisaabta iyo maadada sayniska ah wakhti badanbu u qoondeeyey . Waxaa waliba intaa dheer maadooyinkan ku adag maalin walba dhawr saacadood in uu akhristo ayuu go'aansaday . Gaar ahaan maadada xisaabta inta uuna ka soo bixin dugsiiga ama islamarkaana uu dugsiiga ka yimmaado wuxuu bilaaba in uu dhawr jeer dulmaro cashiradi uu soo qaatay waana go'aan ka mid ah kuwa u qorshaysan. Hadaba Ismaaciil farsamadan dambe ee uu qorshaystay wuxuu u horseeday in uu gaadho ujeedooyinki uu horay u beegsan jiray ama ugu taami jiray in uu ku

guulaysto hanashadooda. Maadaama islasanadki uu qorshaha dambe adeegsadayba fasalkoodi uu qofka koobaad u baxay aad iyo aad ayuu u farxay.

Hawl-galka^{7aad}

Idinka oo ku salaynaya sheekada aad korka ku soo akhrideena su'aalahan hoos ku xusan jawaabo ku habboon ka bixiya.

1. Siyaabaha Ismaaciil cashiradiisa uu u akhrista maxaad ka baranaysiin?
2. Hal maado intaad ka dooratid maadooyinka kale kadibna aad akhrisatid ama maalinti saacado badan in aad akhrisatid ma waxaad leedihiin natiijo wanaagsanbaan ku gaadhayna? sabab?
3. Faa'iido ma leeyahay qorshaha cashirada la akhristo ee la dejisto? waa maxay faa'iidada uu leeyahay?

Marka aynu ka hadlayno akhriska cashirada waxaa ugu horreeya ee loo baahanyahay in aynu soo qaadano waa faa'iidada ama waxtarka uu leeyahay. Waxtarka ugu muhiimsan ee akhrisku leeyahay maadaama uu yahayamatahay habka aqoon dhaxal gal oo mustaqbalkana anfacaysa aynu ku kasbanoamahanano ayaan mudnaanta koobaad u siinay una soo qaadanay. Qofka aqoon dhab ah oo badan lehna heer wanaagsan ayuu waxbarashada ka gaadhaya. Aqoon taasina naftiisa iyo dalkiisa ayuu sida ugu habboon ugu faa'iidaynaya. Marka aynu leenahay naftiisku ugu faa'iidaynaya waxaan u jeedna waxbarashaddiisa ayuu natiijo wanaagsan ka gaadhaya, wuxuuna heli karaa shaqo uu dakhli wanaagsan ka helo weeyaan ujeedadayadu. Dhinaca kale wuxuu noqon karaa dhakhtar, bare aqoonyahan ah, ama qof bulshada hogaamiya oo siyaasi ah adag ah.

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

Si hadaba aqoon tayo leh oo dhammaystiran loo helo hawsha ugu weyn ee loo baahanyahay in la fuliyo ama la qabto waa in si adag wax loo akhristo loona xafido. Xafidaaduna ma aha in ay noqoto mid bakhtiyaanasiib ah. Laakiin waa in ay noqoto mid qorshe ku salaysan. Marka aan rabno in aan helno aqoon guud iyo warar sida aynu wax u akhriyeyno iyo marka aan akhrisanayno cashirada ama maadooyinka aynu dugsiyada ku barano faraqba u dhexeeya. Marka aan rabno in aan helno aqoon guud ama warbixinoamawarar cusub qasab ma aha in la dejisto farsamooyin kala duwan oo loo akhriyo. Laakiin marka aan cashirada xafidayno waa in aynu qorshe diyaarsano. Waa in aynu waliba ku dhaqano ama adeegsano qorshaha aynu diyaarsanay.

Guud ahaan marka aynu ka hadlayno xafidaada cashirada arrimaha muhiimka ah waa in dhinacyo kala duwan ka fiirino. Inaga oo ku sii socona waxyaabaha aynu xafidaynoamaakhrisanayno aynu u fiirsano waxyaabahan hoos ku xusan.

1. Faa'iidada wakhtiga oo la gartoamafahmo sida barayaasheenu nagula talinayaan marka aynu rabno in aan cashiradeena akhrisanoamaxafidno waxaa lagama-maar maan ah in aynu doorano wakhtiga ugu habboon ee aynu wax akhrisan karo. Tusaale ahaan, waxaa muhiim ah in marka ay luulo nahaysoama aynu daalanahay ama caajisanahay in aynaan wax akhrisan . Hase yeeshee, waxaa wanaagsan in aynu kala soocno wakhtiyadaamasaacadaha hurdayno rasmiga ah ee aynu garano kadibna seexano. Akhriska waa in aynu jawi cusub, wanaagsan fulino. Waa in marka aynu firfircoonahay kuna talagalnay wax akhrisano. Arrin kale oo lagama maar-maan ah in aynu wax ka tilmaamno waa dheerer ka ama wakhtiga aynu wax akhrisano inta uu yahayamadhanyahay . Wakhtiy aad u dheer

haddii aynu akhrisano sifiican ayaan cashiradeena u fahmayna in aynu nidhaahno waa khalad.

2. In la yeeshoamala barto la shaqaynta dadka kale. In koox ahaan loo wada akhristo, wada hadloama xaajoodo islamarkaana loo wada doodo in ay wax akhriskaamaxafidaada cashirada aad ugu waxtar badan tahay ayey barayaasheenu inoo sheegayaan: Marka ay saaxiibadeen ina faham siinayaan ama aan fahamsiinayno saaxiibadeen waxaa aynu hananayna aqoon dhab ah islamarkaana faah-faahsan.

3. Goob ku habboon akhriska ama xafidaada cashirada oo la doorto. Haddii aynu si gaar ahaaneed ama rabno in aan kali wax ku akhrisano waxaa habboon in aynu dooranoamahelno goob aan wax shannqadh ah ama rabshad iyo buuq lahayn. sababta oo ah waa in aynu ka fogaano waxyaabo kale oo qalbigeena mashquuliya ama carqalad ku noqda in aan si taxadar leh u xafidno cashiradeena. Marka hadaba aynu xafidayno cashiradeena waxaana lagula talinaya in aan ka dheeraano meelaha sawiradaamataswiiro ku yaalaan ama ur ama waxyaabo kala duwani ka urayaan sababta oo ah waxyaabaha kala duwan ee aad urinayso niyaada ayey kaa baahinayaan. Goobtu waa in ay yeelato intiif ku filan iyo hawo nadiif ah . Labiska aad xidhantahay laftigiisku waa in uu kaa difaaco qabawga ama kulaylka xun ee goobta ka jiri karaa. Kursiga ama shayga aynu ku fadhiisanayno waa in uuna noqonin mid adag, qalaf ah ama jilicsan oo si habboon aan ugu fadhiisan karin.

4. Qorshe la diyaarsado:- Sida wax loo akhrisanayo oo la diyaarsado shaqada xafidaada waxtar aad u badan ayuu leeyahay . Qorshuhu wuxuu inaga caawinaya sidii aynu uga digtoonaan lahayn waxyaabaha carqalad ku noqon karaa akhriska cashiradeena . Waxaa kale

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

oo uu qorshuhu inoo tilmaamaya cashirka ama maadada u baahan in wakhti badan akhrino ama saacado badan siino. Maadooyinka oo dhan in aan wakhti isku-mid ah u qoondaynoamaakhrino suurto-gal ma noqonayo. Maadaba -maadada ay ka adagtahay waa in aynu wakhti badan u qoondayno . Qorshaha ayaana naga caawinaya in aynu sidan wax u akhrisano.

5. TallaabooyinkaamaGeedi-socodka wakhtiga wax akhriska oo la fahmo.

Akhriska dulmarka ah: Ugu horrayn marka aynu bilaabayno akhriska si deg-deg ah ayaan u dulmarayna qodobada guud ee cashirku ama maadadu ka kooban tahay. Si deg-degh ah ayaan ishaamaindhaha u dulmarinayna qodobada muhiimka ah ee maadada aynu xafidayno. Farsamadani waxay tilmaan naga siinaysa qalabyada aynu ubaahan karno waxaa ay yihiin, waxyaabaha dheeriga ah ee ay tahay in aan soo buuxsano --lwm.

In su'aalo la isweydiyo:- Marka aynu indhaha dulmarinayno qodobada ay maadada ka koobantahay, inta aan ku jiro akhrinta cashirkan ama maadadan su'aashan waa in aan jawaab ku habboon u helo tidhaahdid kana dhigatid bartaamahalka aad ka dhaqaaqaysid. Jawaab intee le'eg marka aan ka bixiyo ayaan akhriska soo gabagabaynaya.

Akhriska oo la galoamabilaabo:- Hada shaqadi akhriskaamaxafidaada ee ugu muhiimsanayd ayaan galnay. Waa darajada ama marxalada nuxurada kala gadisan, tilmaamaha iyo tusaalooyinka falan qaynaynay. Waa in aynu isku-dayno in aan fahamno, ka baraandegno qodobada muhiimada ay xambaarsanyihiin .

In la fiiriyo meelaha ficilka lagu muujin karaamafal

ahaan in loo qabto loogu talagalay .

Qodobada muhiimka marka la fahmo waa in laga fikiro siyaabaha nolosheena loogu adeegsan karo ayaa loo baahanyahay . Tusaale ahaan cashirada ama maadada aynu xafidayno haddii ay ku saabsantahay Geedka bunka ah si aan u helno dakhli wanaagsan saynis ahaan sida bun tayo leh u saari karno waa in aynu ka fikirno, Si aynu u qiimayno heerka uu fahamkeena gaadhsiisanyahay waa in aynu miisaano awoodda aynu u leenahay in aan ficil ku bedelno waxaa aan fahamanay.

Hawl-galka 8^{aad}

Su'aalaha soo socda ka jawaaba.

1. Geedi socodka waxbarashada akhriska kaalinta uu ku leeyahay waa maxay bad leedihiin?
2. Si loo akhristo ma qasaba in meelo dhawr ah uun la go'aansado lana doorto? Sidee?
3. Akhriska dhexdiisa marka la leeyahay faa'iidada wakhtiga waa in la garto maxaa loo jeeda?
4. Illaa iyo maanta waxyaabo ka baxsan waxbarashaddiina oo aad akhrideen ma garanaysiin? Haddii aad akhrideense maxaad faa'iidooyinka hesheen?
5. Xiliyada aad wax akhrisanaysiin marxaladahan soo socda marka aad maraysan maxaa la idinka baahna in aad sammaysaan?

B. Akhriska indhaha deg-deg loo dulmariyo.

T. Su'aal aad isweydiiso (su'aal isweydiin).

J. In la fiiriyo meelaha la adeegsan karo ama nolol-maal-meedka loo adeegs

Gabagabada Cutubka Kow iyo Tobnaad

Fikradahaamaaragtida saynis ahaaneed ama la xidhiidhaa cilmi-sayniska waxaa laga helaa waxbarashada dugsiyada, akhriska buugta kala duwan ee daabacan, daraasado cilmibaadhis ah oo la sammeeyo--lwm. Fikradaha saynisku waa alada ugu muhiimsan ee aynu ku horrumarin karno shakhsi ahaanteena iyo deegaanadeenaba. Wararka malo-awaalka ah ama dhaqanadaamadabeecadaha aan cilmi ku salaysnayn ee dadka qaarkood caadaystaan iyo waliba aragtiyada dib u socodka ah waxaa habboon in laga digtoonaado laguna dadaalo sidii looga tirtiri-lahaa bulshadeena islamarkaana kuwo wanaagsan rejo fiican iyo horrumar la taaban karo u horseeda lagu abbuuro. Looma baahna in la iska dhaadhiciyo fikradaha cawaanimada iyo dib u socodnimada ku salaysan kadibna lagu dhaqmo.

Tusaale ahaan, waa jaahilnimo in la amino reer ama beelba beel kale ka laan dheeraysan, ardeyda aan isku-fasalka nahay aniga ayaa ugu firfircoon ama ugu xariifsan , aniga ugu liita, kana laangaab ah, kana laan dheere ah , si kasta oo aan u dadaalo una xafido cashirada marnaba kaalin fiican kama galayo ama natiijo fiican ma keenayo, raga ayaa ka aqoon badan, ka garaad fiican dumarka . Waxbarashada gabdhuhu faa'iido ma laha, --lwm.Haddii aynu leenahay ama aminsanahay fikradahan oo kale si kasta oo aynu u dadaalo waxaa adkaanaysa in aan lafaheena iyo dalkeenaba isbedel horrumarineed oo lagu dhiiran karo u horseedno. Akhrisku waa nidaan aynu ku hanan karo aqoon ama cilmi dhab ah oo dalkeena iyo dadkeenaba horumar iyo barwaaqo ku gaadhsiin karno. Akhriska cashiradeena si aan natiijo wanaagsan uga gaadhno waa in uu noqdo wax qorshaysan lehna himilooyinamaujeedooyin cayimaan oo la hiigsanayo. In aynu helno ama raadsano waxyaabaha inoo fudaydin karaa akhriska cashiraduna waxtar weynbay noo leeyihiin .

Mar kasta oo aynu wax akhrisano ama dhammaystirno xafidaada cashirada . Waa in aynu miisaano aqoonta aynu ka baranay islamarkaana u adeegsano nolol maal-meedkeena, marka aynu sidan sammayno waxaan awood u heli karna in aan aqoonta iyo cilmiyada aan barano ficil ku muujino uguna adeegsano kobcinta xaalad nololeedka bulshadeena.Q

BAADI GOOBKA XIKMADA AQQOONTA

Layliska Guud ee Cutubka 11aad

I. Weedhaha soo socda tii run ah ku qor "Run" tii been ahna ku qor "Been" waa in ay ku salaysnaadaan sheekooyinka korka aynu ku soo marnay.

1. Aragtiyadaamafikradaha dib u socodka ah ta ugu horraysa waa rejo xumoamayasiid ama isqaaliyeyn.
2. Cilmi-sayniska iyo aqoontu marka ay sii biirta ba fikradaha islaweynida ama xaqiraada ku salaysanina way barbar socdaan.
3. In nolosha si ka fiicanamadhaanta sidii hore loo maamulo waxaa lagama-maar maan ah in la helo aqoon saynis ah .
4. Akhrisku wuxuu dhisa ama kobciya sumcada aynu ku leenahay fasalada dhexdooda.
5. Looma baahna in maado kali ah saacado badan la akhristo.

II. Qaybta "B" iyo qaybta "T" kolba sida iskugu habboon yihiin iskugu aadiya.

"B"

1. Shayga ama waxaa ugu horreeya ee fikradaha saynis ahaaneed ka soo asaasmaan.
2. Faa'iidada akhriska deg-deg indhaha loo mariyo cashirka
3. Qorshaha xafidaada akhriska cashirada
4. In indhaha si deg-deg ah loo dul mariyo cashirada.

"T"

- B. Waxbarashadu gabdhuhu dadka oo dhan bay waxtar u leedahay.
- T. Waa shaqo lagu garto aqoonta rasmiga ah ee waxbarashadu xambaarsan tahay
- J. Wuxuu gacan ka gaysta in nuxurka cashirka la fahmo.
- X. Wuxuu naga caawiya sidii aan wakhtiga xafidadda si habboon uga faa'iidayaan lahayn
- Kh. Hab ama farsamo naga caawisa in aan si foajigan ama taxadar leh u akhrisano cashiradeena
- D. Dugsiga.

BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

III. Su'aalaha soo socda mid walba jawaabta ku habboon u dooro.

1. Goorma la bedeli karaa fikradaha isla weynidaamayasiida ama xaqiraada.
  - B. Da'du marka ay qaadato fikradaha saynis ahaaneed .
  - T. Marka sayniska iyo tiknooloojiyada xoogaystaan.
  - J. Marka dugsiyada la ballaadhiyo.
  - X. Dhammaan.
2. Qorshaha akhriska marka loo fiiriyo midkee saxah?
  - B. Marka aynu u baahanayno inaan qorshe aynu wax ku akhrisano diyaarsano waa marka dugsiya dhexdiisa aynu wax ku akhrisanayno oo kali ah.
  - T. Si waxbarashada loogu diyaar garoobo , waa todobaadyada ama mudada imtixaanada la marayo oo kali ah .
  - J. Waa in uu noqdo mid aan adegsan karno in aynu waxbarashada ku jirno .
  - X. Looma baahna in aynu yeelano dabecad aan saaxiibadeen wax ula akhrisan karno.
3. Waxyaabaha soo socda waxaa ka mida ahee warar badan oo aynu akhrisan karno ama si ballaadhan u akhrisan karno waa kee?

B. Tilifishinka	T. Raadiyaha
J. Labareeriga	X. Wargaysyada ama wargayska .
4. Marka cashir la xafidayo, darsiyayo in waxyaabo xasuus ah la haysto ama la sammaysto waxtarka ay leedahay waa maxay?
  - B. Sidi qodobada aynaan fahmin ama fahmi kari weyno aan ugala hadalnoamaxaajoono dad kale.
  - T. Sidii aynu u miisaanoamaxaqiijino ama u hubino aqoonta ama cilmiga aan ka baranay cashirada inta uu le'egyahay .
  - J. Jawaabta waa B iyo J.
5. Waxyaabaha soo socda ka dooro midka ama waxaa dhalin karaa ama keeni karaa fikradaha islawaynida ama is-xaqiraada .
  - B. Waxbarashada gabdhuhu dad oo dhan ayey wax u taraysa.
  - T. Gabadha oo wax la baro waxay ugu faa'iidaynaysa ninka ama reerka ay u dhaxdo. Sida darteed inta gabadh wax la barayo waxaa ka wanaagsan in geel laga qaato.
  - J. Dhamaan.

IV. Su'aalaha soo socda jawaabo kooban ka bixi.

1. Faa'iidooyinka asaasiga ah ee ay leedahay aqoonta saynisku waa maxay?
2. Fikradaha dib u soconimadu siday u waxyeeleeyan dalka iyo nabadgalyada ?
3. Si loo tirtiro dib u socodnimada kaalinta dhalin yaradu waa maxay?